

ATAD

Makale Türü: Derleme
Geliş Tarihi: 25.05.2024
Kabul Tarihi: 01.07.2024

Article Type: Compiation
Submitted: 25.05.2024
Accepted: 01.07.2024

<https://doi.org/10.56448/ataddergi.1489898>

Bahar GÜVEN CANPOLAT¹

İSTANBUL ÇARŞILARININ ÜÇ ÖRNEK ÜZERİNDEN ANALİZİ: ARASTA ÇARŞISI, KAPALI ÇARŞI VE MISIR ÇARŞISI

Öz: Bu çalışmanın amacı geçmişten günümüze dek varlığını sürdüren ve seçkin Osmanlı cami yapılarının bir parçası olan çarşılarından İstanbul ilindeki Arasta Çarşısı, Kapalı Çarşı ve Mısır Çarşısı örnekleri özelinde bahsedilerek günümüze kadar geldiği noktayı irdelemektir. Geçmişten günümüze ticari mallar uzun mesafeler katederek tüketiciye ulaşmaktadır. Bu yolculuk esnasında genellikle varış noktasındaki kentin ticaret bölgesi olarak belirlenen nirengi noktalarında sonlanarak tüketiciye ulaşarak sonlanmaktadır. Türklerin yerleşik hayata geçişiyle birlikte çarşı-pazar kültürü de şekillenmeye başlamıştır. Ticaretle birlikte ortaya çıkan çarşı-pazar kültürünün beraberinde hanlar, bedestenler, arastalar ve çarşıların mimari karakterlerinin gelişiminde rol oynamıştır. Günümüzde varlığını devam ettiren çarşıların bir kısmı Osmanlı devrinde camilerin yakın çevresinde konumlanırken; bir kısmı ise vakıf binalarında kapalı çarşı ve pazarlar olarak konumlanarak faaliyet göstermiştir. Kapalı pazar ve çarşı olarak faaliyet gösteren vakıflara ait binaların temel amaçlarından biri de

¹Mimar, İstanbul Aydın Üniversitesi, Mimar, İstanbul Aydın Üniversitesi, baharcanpolat@aydin.edu.tr, ORCID <https://orcid.org/0009-0006-4757-6025>

yakınında bulunan camiye gelir sağlamak olmuştur. İstanbul'un fethi sonrasında şehri ticaret merkezi yapmak adına gelişimi ve yayılımı devam eden çarşı ve arasta yapıları aynı amaca hizmet ederken yakın çevrelerde konumlanmaları bakımından ortak noktalara sahip olup, mimari ve ürün çeşitliliği bakımından birbirilerinden bazı noktalarda ayrılmıştır. Bu çalışma kapsamında Osmanlı Dönemi'nden günümüze ulaşan ve İstanbul ilinde bulunan çarşıların değerlendirmesi sonrasında lokasyon olarak aynı çevrede bulunan ve hizmet veren Arasta Çarşısı, Kapalı Çarşı ve Mısır Çarşısı'nın geçmişteki durumları ile günümüze ulaşan mevcut durumu derlenecektir. Çalışmada yöntem olarak literatür taraması, yerinde tespit ve gözlem yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İstanbul, İstanbul Çarşıları, Mısır Çarşısı, Kapalıçarşı, Arasta Çarşısı, Geleneksel Mimari

Analysis of Istanbul Markets Through Three Examples: Arasta Market, Grand Bazaar And Egyptian Bazaar

Abstract: The aim of this study is to examine the current situation of the bazaars, which have survived from past to present and are a part of the distinguished Ottoman mosque structures, with special mention of the Arasta Bazaar, Grand Bazaar and Spice Bazaar in Istanbul. From past to present, commercial goods reach consumers by traveling long distances. During this journey, it usually ends at landmark points determined as the commercial zone of the city at the destination and reaches the consumer. With the transition of the Turks to a settled life, the bazaar-market culture began to take shape. Along with the bazaar-market culture that emerged with trade, it played a role in the development of the architectural characters of inns, covered bazaars, arastas and bazaars. While some of the bazaars that continue to exist today were located in the immediate vicinity of mosques in the Ottoman period; Some of them operated as covered bazaars and markets in foundation buildings. One of the main purposes of the buildings belonging to the foundations operating as covered markets and bazaars was to provide income for the mosque located nearby. While the bazaar and arasta structures, which continued to develop and expand in order to make the city a trade center after the conquest of Istanbul, serve the same purpose, they have common points in terms of being located in close surroundings, but they differ from each other in some points in terms of architecture and product diversity. Within the scope of this study, after the evaluation of the bazaars in the

(ATAD)

province of Istanbul that have survived from the Ottoman Period to the present day, the past and current situation of the Arasta Bazaar, Grand Bazaar and Spice Bazaar, which are located in the same area and serve, will be compiled. The methods used in the study were literature review, on-site detection and observation.

Keywords: Istanbul, Istanbul Bazaars, Spice Bazaar, Grand Bazaar, Arasta Bazaar, Traditional Architecture

Giriş

Geçmiş dönemlerde ticari ürünler üreticinin elinden çıkıp tüketiciye varana dek çeşitli yollardan geçerek kimi zaman kervanlar aracılığıyla kıtalar ya da ülkeleri aşarak uzun mesafeli, kimi zaman ise köylerden kentlere veya aynı yerde kısa mesafeli yollar izleyerek yolculuk gerçekleştirmiştir. Bu yolculuklar genellikle kentin ticaret bölgesi olarak belirlenen noktalarda sonlanarak tüketiciye ulaşmakta veya başka bir tüketici grubuna doğru yolculuğu sürdürmektedir. Anadolu stratejik konumu sebebiyle tarih boyunca coğrafi özellikleri ve verimli topraklarının da bulunması sebebiyle yerleşik hayata geçişin erken dönemlerde başladığı; kentlerin oluşturularak ticaretin geliştiği bölge olmuştur. Ticari ürünlerin bu yolculuğunda konakladığı, mola verdiği ve sona ulaştığı çeşitli mekanlar bulunmaktadır. Bu mekanlar yolculuk güzergahı üzerinde bulunan kervansaraylardır. Anadolu Selçukluları döneminde kuzey-güney, kuzeybatı-güneybatı ve doğu-batı yönlerinde kurulan yol sistemi ticaretin sürekliliğinin sağlanması ve kervansarayların oluşmasında etkili bir rol izlemiştir (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2023). Gelişen ulaşım yolları ve bu yollarda bulunan kervansaraylar ticaretin gelişiminde etkili bir yol oynayarak kentlerde ticaret mekanları olan hanlar, bedestenler, arastalar ve çarşıların oluşmasında rol oynamıştır.

Kentleşmenin yaygınlaşması ile sosyal ve ticari ilişkiler de yaygınlaşarak ticari ilişkiler gün geçtikçe artmıştır. Bu ilişkilerin artmasıyla beraber alıcı ve satıcı için ticaretin gerçekleştirileceği mekanı arayışı doğmuştur. Ticari faaliyetlerin güvenle gerçekleşmesi için kervansaraylar, hanlar, bedestenler, çarşılar gibi mimari oluşumlar meydana gelmiştir. Yapısal öğeler bu mekanlarda bütüncül olarak işlevlendirilmiştir (Katkak, 2018).

Türk kültüründe yerleşik hayata uyum sağlayan çarşı-pazar kültürü yarı göçebe yaşamdan günümüze kadar ulaşmıştır. Türk-İslam kültürünün bir yansıması olarak çarşı, hamam, medrese gibi yapılar camilerin etrafında konumlanmıştır. Türklerin yerleşik hayata geçişiyle birlikte çarşı-pazar kültürü camiler gibi ibadet yapılarının çevresinde şekillenerek gelişmeye başlamıştır. Açık çarşı olarak tanımlanan pazarlar buldukları illerin belirli semtleri başta olmak üzere cami çevresinde kurulurken; kapalı pazarlar ise caminin yanı başında, yakınındaki camiye gelir sağlamak amacıyla inşa edilen vakıf binalarının içinde faaliyet göstermiştir (Sakaoğlu, 1993). Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'un fethi sonrasında şehri bir ticaret ve kültür merkezi yapmak için çeşitli çalışmalar yapmıştır. Fetih sonrasında Fatih'in önderliğinde kurulan başlıca ticaret yapılarının bedestenler, hanlar, arastalar ve çarşılar olarak dört ana grupta incelenmesi mümkündür (Cezar, 1985).

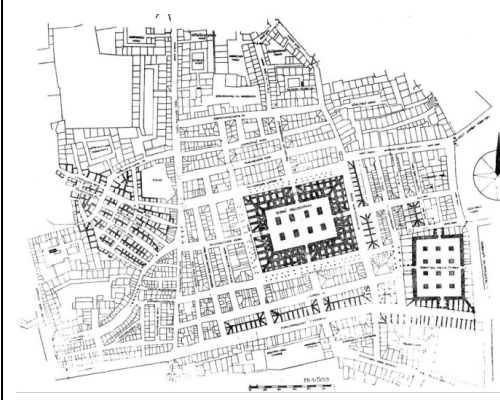
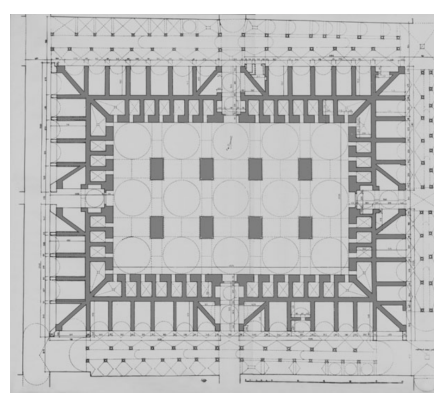
Şekil 1. Eski Dönemlerde Sandal Bedesteni (Belge-3).

Bedestenin kökeni bezistan olup sonraları bedesten olarak anılmıştır. Bezistanlar kimilerine göre bez ve kumaş satılan yerler iken; bir başka görüşe göre ise bez veya beze denilen harb ganimetlerinin satıldığı yerler olarak bilinmektedir (Belge-3). Bedesten yapısı olarak İstanbul'un fethinden sonra ikisi şehir merkezinde; biri ise Galata'da olmak üzere üç ana bedesten inşa edilmiştir.

(ATAD)

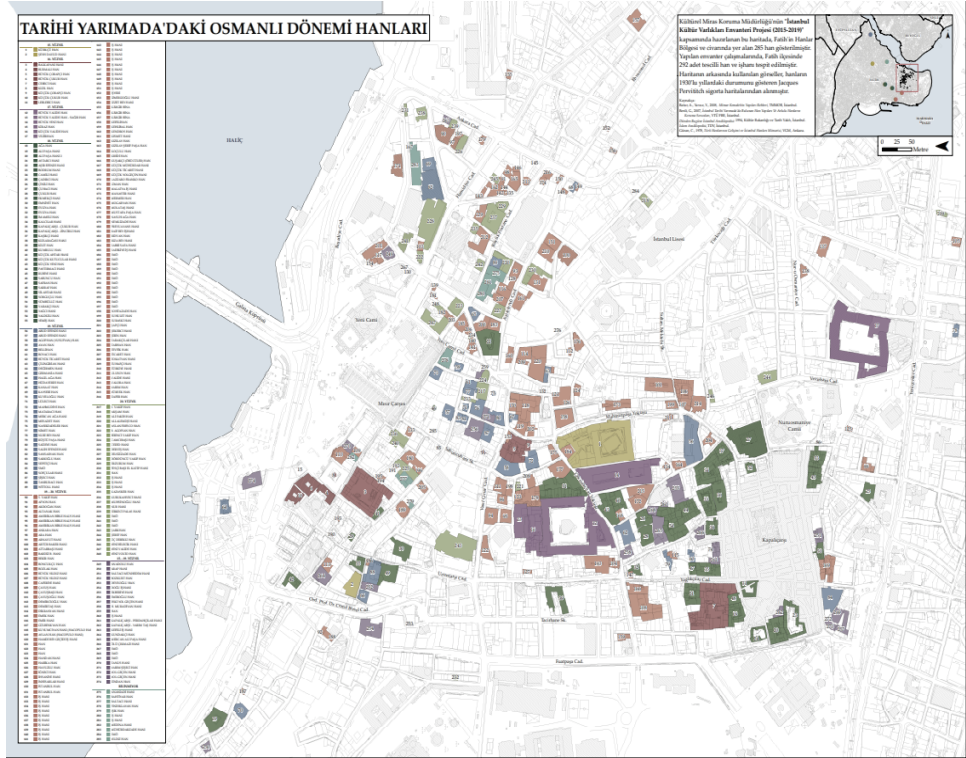
Bedestenler başlangıçta ahşap olarak inşa edilen müttevâzı ticari mekanlar arasında bulunan, şehrin alışveriş merkezi haline gelmiş kâgir malzeme kullanılarak yükselen yapılarıdır. Bedestenler bu yönüyle fetih sonrası şehirlerde ticaretin özünü oluşturan yapılar olarak; beraberinde ticaret hanlarının da inşası ile şehrin ticaret merkezi ve odak noktası haline gelmiştir. Bedestenlerde tüccarların kıymetli malları dışında çarşı esnafına ait defterleri, kasaları, evrakları ve loncaların belgeleri muhafaza edilmekteydi. Bedestenler bu denli önemli bir yere sahip iken çarşı yapıları da bedestenlerin etrafında inşa edilip, yakın çevrelerinde tüccarlara ait hanlar meydana gelmiştir (Akar, 2009). Kapalı Çarşı içerisinde bulunan Sandal Bedesteni (şekil 1) ve Cevahir Bedesteni günümüze dek varlığını koruyan bedestenler arasındadır. Çarşı içerisinde konumlanarak ticari faaliyetleri güçlendirip tüccarlara ait eşyaların da barındırıldığı mekanlar olarak kullanılmıştır.

Tablo 1. Kapalı Çarşı içinde bulunan Cevahir Bedesteni (Cezar, 1983; Erçetin, 2019)

	
Cevahir Bedesteninin Kapalı Çarşı'daki Konumu	Cevahir Bedesteni Plan şeması

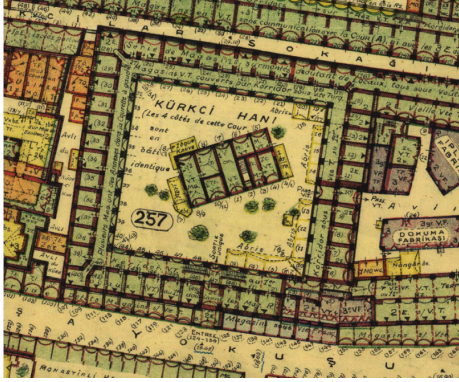

Hanlar, çeşitli malların depolanıp; alınıp satıldığı gibi insanların ve hayvanların da konakladığı yapılar olarak inşa edilmiştir. İstanbul'da han inşası Fatih Devri'nde başlamış ve 20. yüzyılın başlarına kadar da varlığını sürdürmüştür. (Akar, 2009). Ticaretin yoğun olduğu bölgeler olan Kapalıçarşı, Eminönü, Beyazıt ve Laleli gibi lokasyonlarda yoğun bir şekilde görölmektedir (İBB, 2019). Fatih

Dönemi'nde yapımı başlayan, Vezir Mahmud Paşa tarafından Mimar Atik Sinan'a yaptırılan ve İstanbul'un en eski hanı olarak kayıtlara geçen Kürkçü Hanı gibi 16. yüzyıldan günümüze kadar uzanan ve varlığını sürdüren İstanbul hanları Şekil 2'de gösterilmiştir.

Şekil 2. İstanbul'da (Tarihi Yarımada) Bulunan Osmanlı Dönemi Hanları (İBB, 2019)

Tablo 2. Kapalı arşı içinde bulunan Krk Han ve ukur Han (İBB;
2015)

	
Krk (Krkci) Han Plan Şeması	ukur Han Plan Şeması

Arasta yapıları bir sokak içerisindeki birbirine bakan, karşılıklı dkkn sıralarının oluşturduğu yapılardır. Arastalar bağlı buldukları kllyelere gelir sağlamak amacıyla bir tür arşı olarak inşa edilmiştir. İstanbul'da bulunan Fatih Arastası, Sultan Ahmet Arasta, Yeni Cami Arastası ve Damat İbrahim Paşa Kllyeleri Arastaları başlıca olmak üzere birçok arasta günümüze kadar gelerek varlığını sürdürmektedir (Eyice, 1993). Osmanlı döneminde faaliyet gösteren arastaların orta kısmında yer alan dua kubbesi olarak bilinen kubbenin altında dua okunması ile arastada alışveriş başlandı.

arşılar kent içinde çeşitli alışveriş faaliyetlerinin gerçekleştiği ve her dönem kesintisiz olarak devamlılık sağlayan yapılardır. arşı kavramı anlamını ve amacını geçmişten günümüze dek koruyarak bugüne kadar gelmiştir. arşılarda çeşitli niteliklere sahip olan imalat ve ticaret faaliyetleri bir arada barındırmıştır. Ticari yapıların dışında, bulunduğu bölgede çarşının byklğine göre değişen sayıda cami ve hamam yapıları da bulunmaktadır (Katkak, 2018). Sosyal ve ticari ilişkiler kent kavramı ile beraberinde gelişen kentleşme ve birlikte yaşama eğilimi tarihsel süreçte git gide gücünü koruyarak günümüze kadar sürdürülebilirliğini koruyarak gelmiştir. Ticari ilişkilerin devamlılığı göz önünde bulundurularak çarşılar başta olmak üzere birçok mimari arayış gerçekleşerek yeni mekn oluşumları bu ihtiyaç ile birlikte doğmuştur (Cezar, 1985). Doğu ile

batı arasında bir köprü görevi gören İstanbul ise tarih boyunca en önemli ticaret merkezlerinden biri olurken, Osmanlı döneminden günümüze dek bu özelliğini korumuştur. Doğudaki değerli madenleri, dokumaları ve baharatları batıya taşıyan İstanbul çarşıları yalnızca ticari değil kültürel alışverişin de odak noktası haline gelmiştir. İstanbul çarşıları mekânsal ve fonksiyonel olarak birbirilerine paralel olarak dönemin özelinde yapısal olarak inşa edilerek mimari mirasımız olarak hafızalarımızda yer edinmiştir (Katkak, 2018). Bu çalışmanın amacı hafızalarımızda yer edinen ve önemini koruyan çarşılardan İstanbul ilindeki Arasta Çarşısı, Kapalı Çarşı ve Mısır Çarşısı örnekleri özelinde bahsedilerek günümüze kadar geldiği noktayı irdelemektir.

1. Arasta Çarşısı

Tablo 3. Arasta Çarşısı Yapı Kimliği

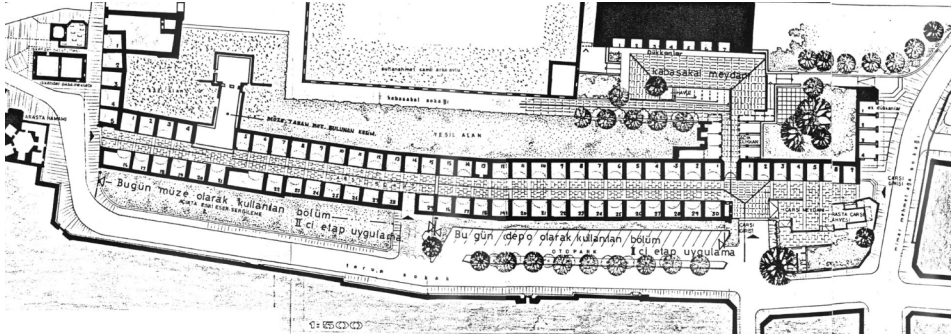
ARASTA ÇARŞISI	
	
Konum	Sultanahmet, İstanbul.
Koordinatlar	41.0053326,28.9756274

*Uydu görüntüsü Google Maps üzerinden elde edilmiştir.

Arasta Çarşısı bir diğer adıyla Sultan Ahmet Arastası, 17. yüzyılda I. Ahmed tarafından devrin baş mimarı Sedefkar Mehmed Ağa'ya yaptırılan Sultan Ahmet

(ATAD)

Camii ve Külliyesi'nin bir parçası olarak inşa edilmiştir. Caminin bir parçası olan Arasta Çarşısı günümüze kadar çeşitli restorasyon çalışmaları geçirerek günümüze dek varlığını ve önemini korumuştur. Sultan Ahmet Arastası, Sultan Ahmet Külliyesi'nin güneyinde yer almaktadır. Çarşı halk arasında Sipahi Çarşısı olarak da bilinmektedir (Ahunbay, 1993). Sipahi Çarşısı olarak isimlendirilmesinin sebebi ise vaktiyle sipahilerle ilgili eşyaların ticari ürün olarak tüccarlar tarafından satılmasıdır (Koçu, 1959). Bunların dışında genellikle antikacılar çarşıda boy gösterirken beraberinde de geleneksel halı, kilim ve çini gibi halkın kültürünü yansıtan eşyaları barındıran dükkanlar yer almıştır. Çarşı mimari planlama bakımından incelendiğinde üstü açık bir yolun iki tarafında da kâğır dükkanların bulunduğu ve birbirini takip ettiği büyükçe bir arasta olup; Bizans İmparatoru Büyük Konstantin'in 4. yüzyılda yaptırdığı saray harabesinin üzerine inşa edilerek 17. yüzyıldan günümüze kadar varlığını sürdüren tek üstü açık çarşı olarak bilinmektedir (Özdeş, 1953).

Şekil 3. Arasta Çarşısı Plan Şeması (Belge-1)

Şekil 4. Arasta Çarşısı Görünüş Şeması (Belge-1)

Tablo 4. Günümüzde Arasta Çarşısı

	
Arasta Çarşısı Giriş Kısmı	Arasta Çarşısı Üstü Açık Yol ve Karşılıklı Kagir Dükkanlar
	
Arasta Çarşısı Zemin Mozaikleri	Arasta Çarşısı Üstü Açık Yol ve Karşılıklı Kagir Dükkanlar

*Fotoğraflar yazar tarafından çekilmiştir.

Arasta Çarşısı günümüze kadar geçen sürede çeşitli tahribatlara uğrayarak zaman içinde zarar görmüştür. Bazı kaynaklara göre 1935 ve 1938 yılları arasında Büyük Konstantin'in sarayı için bu alanda kazı çalışması yapmaya başlanmıştır.

(ATAD)

II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla ara verilen kazı çalışmaları 1951 ve 1954 yılları arasında tekrar devam etmiştir. Bu kazılarda eski sarayın zeminindeki mozaikler çıkarılmıştır. Arasta Çarşısı'nda 16 adet dükkanında teşhir olarak sunulan mozaiklerle daha sonra bugünkü adıyla Büyük Saray Mozaikleri Müzesi kurulmuştur.

Tablo 5. Büyük Saray Mozaikleri Müzesi'nde Sergilenen Mozaik Parçaları (T.C. K.T.B.)

Uzun yıllar tahribat halinde kalan ve bazı bölümleri yıkılan Arasta Çarşısı'nın restorasyonu T.C. Turizm Bankası İstanbul Bürosu tarafından yapılmıştır. Restorasyon çalışmasında sıralanmış dükkanların üstlerinde yer alan ve bazı kaynaklarda "kubbeli odalar" olarak adlandırılan mahallere ait kalıntılar

arkeolojik kalıntı olarak nitelendirilmiş ve korunmaya alınmıştır. Arasta Çarşısı bu restorasyon sonrasında günümüzde de ayakta kalarak varlığını sürdürmeye devam etmektedir (Katkak, 2018).

2. Kapalı Çarşı

Tablo 6. Kapalı Çarşı Yapı Kimliği

KAPALI ÇARŞI	
	
Konum	Beyazıt, İstanbul.
Koordinatlar	41.0098844,28.9643896

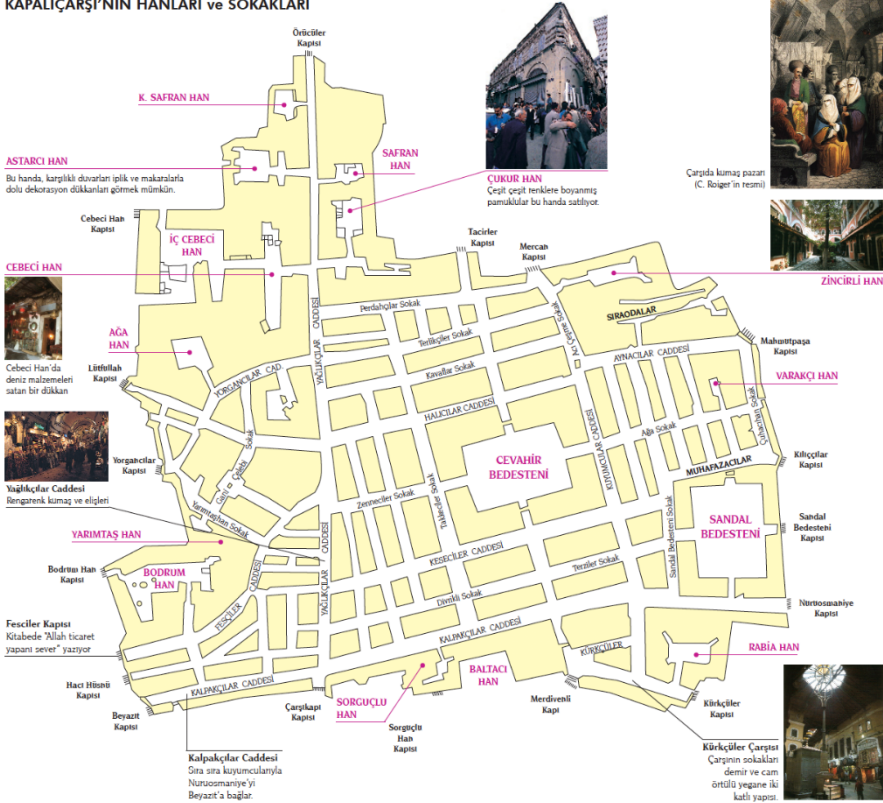
*Uydu görüntüsü Google Maps üzerinden elde edilmiştir.

Yapımı için temeli 1461 yılında atılan ve mimarlığını Mimar Hayreddin tarafından yapılmış olan Kapalıçarşı, 30.000 metrekare kadar alanda 66 kadar sokağı ve 4000 kadar dükkânı ile İstanbul'un aklı gelen ilk çarşılarından biridir. Osmanlı döneminde ticaretin merkezi halindeki çarşı bu işlevini günümüzde de sürdürmektedir. Tarihi yarımadanın merkezindeki çarşı, Beyazıt ve Nuruosmaniye Camileri arasında konumlanmıştır (Akozan, 1979). Osmanlı

(ATAD)

döneminde kurumları ayakta tutan uygulamalardan biri olan vakıf sistemi doğrultusunda Ayasofya Camii'ne gelir getirmesi için inşa edilen Kapalıçarşı günümüze dek gelişimini devam ettirerek çeşitli eklemeler ile git gide büyüyen bir cazibe merkezi haline gelmiştir (Katkak, 2018).

KAPALIÇARŞI'NIN HANLARI VE SOKAKLARI

Şekil 5. Kapalıçarşı Plan Şeması (İBB Kültür; 2020)

Kapalıçarşı, günümüzde olduğu gibi yapımı tamamlandığı dönemde de zamanla tarihi yarımadanın en önemli ticari merkezi haline gelmiştir. İstanbul'un en zengin tüccarlarına ev sahipliği yapan çarşı, dünyanın çeşitli noktalarından gelen kıymetli eşyaların ticaretinin yapıldığı bir merkez halin gelirken aynı zamanda bir banka ve finans merkezi gibi de hizmet vermiştir. Kapalıçarşı'nın her

sokağında belirli mesleklerin yer edindiği ve bu mesleklerin de el işine dayandığı bilinmektedir. Çarşıda dünyanın farklı yerlerinden getirilmiş değerli kumaş, antika eşyalar, mücevherler ve diğer ticari mallar satışa sunulmuştur. İnşa esnasında dönemin en önemli zanaatkarı ve taş ustası Nazar Usta ve yetiştirdiği çırakları tarafından taş işçilikleri el ile yapıldığı bilinen çarşıda; Marmara Bölgesi'nden çıkartılan beyaz, El – Aziz' den getirtilen vişne rengi ve Germiyan ilinden getirtilen yeşil mermerler kullanılmıştır (Erçetin, 2019).

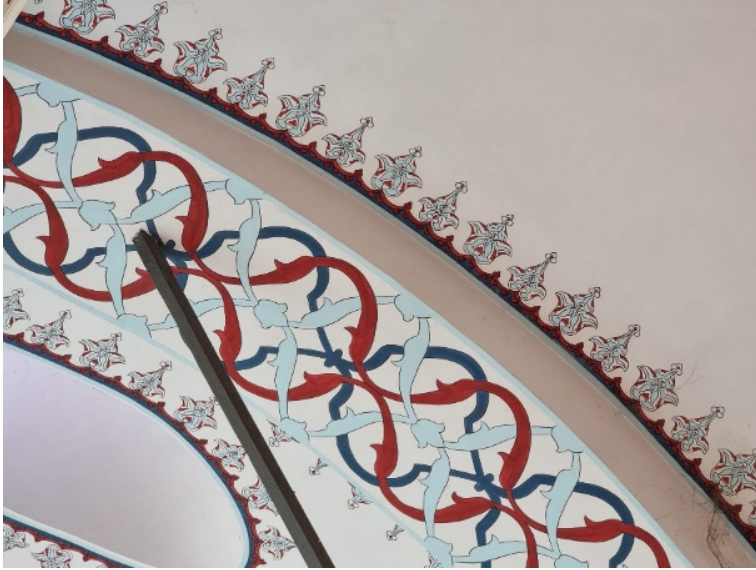
Tablo 7. Günümüzde Kapalıçarşı

	
Kapalıçarşı Örucüler Giriş Kapısı	Kapalıçarşı Örucüler Holü
	

Kapalıçarşı Tavan Kalemışi Detayı	Kapalıçarşı'da Bulunan ukurmu halebeci eşmesi
--------------------------------------	--

*Fotoğraflar yazar tarafından çekilmiştir.

Kapalıçarşı günümüze dek geçen sürede birçok yangın ve deprem gibi çeşitli afetlere ve tahribatlara karşı direnen güçlü bir yapıdır. Ancak yapının zemin oturmaları ve deprem etkileri sebebiyle yapıyı oluşturan beden duvarlarında olduğu gibi tonoz, kubbe ve kemerlerinde oluşan yapısal çatlaklar sebebiyle zarara uğramıştır. arşı'nın bulunduğu ile belediyesi tarafından bölgede bir yenileme projesi hazırlanmış ve bu proje kapsamında 2010 yılında analizler doğrultusunda raporlama yapılarak, 2021 yılı sonlarında yapımı başlayan restorasyon çalışmasının temelleri atılmıştır.

şekil 6. Kapalıçarşı Restorasyon Sonrası Kalem İşi Uygulaması (Güven Canpolat, 2023)

arşıda bu restorasyon ile çatlakların olduğu bölgelerde sıva raspası yapılırken özgünlüğüne zarar verilmeden zemine mini kazıklar akıldı. Ayrıca Kapalıçarşı yapımından beri ilk defa aydınlatma tasarımı yapıldı ve uygulandı. Son olarak arşı boyunca kalem işi uygulaması da yapılarak Kapalıçarşı eski ahengine

(ATAD)

kavuştu. Günümüzde de ticaret merkezi olarak varlığını sürdüren mimari miras, kendi içerisinde bir düzen halinde olan gridal plan yapısı ve organizasyonu ile yaşamına devam etmektedir.

3. Mısır Çarşısı

Tablo 8. Mısır Çarşısı Yapı Kimliği

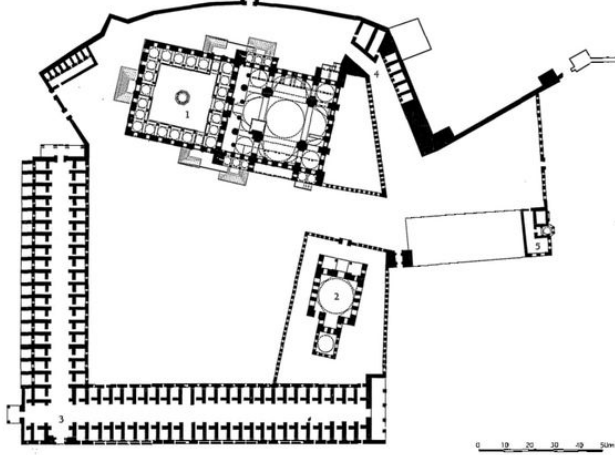
MISIR ÇARŞISI	
	
*	
Konum	Rüstem Paşa, İstanbul.
Koordinatlar	41.0172589,28.9685989

*Uydu görüntüsü Google Maps üzerinden elde edilmiştir.

Tarihi Mısır Çarşısı 1660 yılında Yeni Cami Külliyesi'nin bir eklentisi olarak 4. Mehmed'in annesi Hatice Turhan Sultan tarafından yaptırılmıştır. Mısır Çarşısının planlanması o dönemin baş mimarlarından Hassa Baş Mimarı Kazım Ağa'ya teslim edilerek, 1664 yılında Hassa Baş Mimarı Mustafa Ağa tarafından yapımı tamamlanmıştır. Osmanlı Dönemi'nde Kapalıçarşı'ya ek olması amacıyla yapılan Yeni Cami yapı kompleksi içerisinde inşa edilen Mısır Çarşısı, Mısır'dan

(ATAD)

alınan vergilerle inşa edildiği ve satılan ilaç ve baharatlar Mısır'dan geldiği için adını buradan almıştır. Yapıldığı dönemde "Valide arşı" yahut "Yeni arşı" olarak da halk arasında bilinmekteydi (Katkak, 2018). 1460 yılında yapımına başlanan Kapalıçarşı'dan ve 1557 yılında Süleymaniye külliyesine ek olarak yapımı tamamlanan Tiryaki arşısı'ndan sonra inşa edilen üçüncü kapalı arşı olarak literatürde yer almıştır (Baytop, 1994). Mısır arşısı'nın sahip olduğu altı kapının zaman içerisinde isimleri değişmiştir. 2023 yılı itibariyle güncel isimleri; Tahmis Kapısı (Balıkpazarı Kapısı), Haseki Kapısı (Bahçe Kapı), iek Pazarı Kapısı, Yenicami Kapısı, Ketenciler Kapısı ve Eminönü Kapısı şeklindedir.

Yenicami ve Külliyesi, İstanbul. Yerleşim planı: 1. Cami, 2. Turhan Sultan Türbesi,
3. Mısırarşısı, 4. Geçit, 5. Sebif (Z. Nayır)

Şekil 7. Mısır arşısı Plan Şeması (Duru, 2019)

Tablo 9. Mısır Çarşısı Giriş Kapıları

*Fotoğraflar yazar tarafından çekilmiştir.

Çarşıda faaliyet gösteren tüccarlar şifalı bitkiler ve köylerde kendi yaptıkları ilaçları çeşitli rahatsızlıkların giderilmesi amacıyla hazırlayarak satışını gerçekleştirmekteydi. 7 Mayıs 1885 tarihine kadar ticari faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Bu tarihte yürürlüğe giren “Ecza Ticareti Hakkında Nizamname” ile çarşıda ticari faaliyet gösteren tüccarların bir kısmı ilaç kabul edilen malları satabilme amacıyla ruhsat alabilmiştir. Bu önemli gelişme zamanla çarşıdaki ticari faaliyetlerin değişmesine zemin hazırlamıştır. Mısır Çarşısı’nda aktarlar günümüzde faaliyet göstermekle birlikte hediyelik eşya satan dükkanlar ve kuruyemişçilerde bulunmaktadır (Katkak, 2018). Mısır Çarşısı’nda çıkan büyük yangında yapılar çeşitli boyutlarda hasarlar meydana gelmiştir. Çarşı yapılan onarımlarla tekrar hizmete açılmıştır. Mısır Çarşısı restorasyon bakımından 1940-1943 yılları arasında ve 2015-2018 tarihleri arasında birden çok sayıda restorasyon görmüştür. Çarşının Balık Pazarı kapısının iç tarafında karşılıklı duran Vav harfleri 1940 yangınında gördüğü zarar karşısında yok olmaya yüz tutmuştur. Bu büyük yangın sonrasında 2018 yılında yapılan restorasyon çalışmasında Vav harfleri de eski fotoğraflarından faydalanılarak çarşının genelinde olduğu gibi onarımlarda yeniden canlandırılmamıştır (Belge-2). Mısır Çarşısı fiziki olarak incelendiğinde bu restorasyonda ayrıca ahşap hatlı onarımlarının yapıldığı, cephe temizliklerinin yapıldığı, çatı kurşunlarının değişiminin yapılması ve çarşı zemininin elden geçirilmiş olması yapılan

onarım lar arasında olduğu grlmektedir. Mısır arşısı bu yenilemelerden sonra günümüzde de hizmet vermeye ve kültürel mirasımız olarak varlığını korumaya devam etmektedir (Katkak, 2018).

Tablo 10. Günümüzde Mısır arşısı

*Fotoğraflar yazar tarafından çekilmiştir.

Değerlendirme ve Sonuç

Ticari rnlerin üreticiden tketickiye dek olan yolculuğu geçmişten günümüze dek çeşitli yollardan geçerek uzun ya da kısa mesafeli yollar aşarak gerçekleşmiştir. Bu yolculuğun sonunda kentlerin ticaret merkezlerinde bedestenler, hanlar, arastalar ve çarşılarda sunulan ürünler tketickiye buluşmuştur. Kültürel mirasımız olan arşılar, İstanbul'un fethinden sonra doğu ve batı arasında bir köprü görevi görerek hem yakınında bulunan camilere fayda sağlamış hem de satıcılar ile alıcıları bir çatı altında toplamıştır. Günümüzde varlığını koruyan Kapalıçarşı, Mısır arşısı ve Arasta arşısı incelendiğinde üç önemli çarşının da cami yakınına inşa ederek vakıf sistemine tabii olduğu grlmştir. Ayrıca üç çarşının da birbirilerine yakın lokasyonlarda bulunması

(ATAD)

tarihi yarımada da ticaret merkezinin nirengi olarak işaretlemesi kaçınılmaz olmuştur. Tarihi yarımada başta olmak üzere Osmanlı Dönemi'nden günümüze dek varlığını koruyan çarşıların hepsinde olduğu gibi Kapalıçarşı, Mısır Çarşısı ve Arasta Çarşısı'nda çeşitli ürünlere ev sahibi yapması bu çarşıların cazibe merkezleri haline gelmesi günümüzde de görülen gelişmeler arasındadır. Kapalıçarşı, Mısır Çarşısı ve Arasta Çarşısı'nın geçmişten günümüze dek ayakta kaldığı süreçte ayakta kalması, faaliyete devam etmesi ve özgünlüğünü koruma amacıyla restore edilmiştir. Bu restorasyon çalışmalarıyla üç çarşı da günümüzde geçmişte olduğu gibi faaliyet göstermeye devam etmekte ve geçmişin izlerini taşıyarak ışık tutmaktadır.

Kaynakça

- Ahunbay, Z. (1993). *Sultan Ahmed Külliyesi*, İstanbul: Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi.
- Akar, T. (2009). *Osmanlı Kentinde Ticari Mekânlar: Bedesten-Han-Arasta-Çarşı Mekânları Literatür Değerlendirmesi*, Ankara: Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, 13-267.
- Akozan, F. (1979). *İstanbul'un Kapalı Çarşısı*, İstanbul: Tarih Dergisi. 32-759-70.
- Baytop, T. (1994). *Mısır Çarşısı*, İstanbul: Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi.
- Cezar, M. (1983). *Typical Commercial Buildings Of The Ottoman Classical Period And The Ottoman Construction System*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Cultural Publications.
- Cezar, M. (1985). *Tipik Yapılarıyla Osmanlı Şehirciliğinde Çarşı ve Klasik Dönem İmar Sistemi*, İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Yayını, 9-186.
- Duru, N. (2019). *Eminönü Yeni Valide Külliyesi(Yeni Cami)*. Anasay Dergisi.
- Eyice, S.(1993). *Arastalar*, İstanbul: Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi.
- Erçetin, A. (2019). *Geçmişten Günümüze Gelişen Mekan Kurgusu İle Kapalıçarşı*. İstanbul: The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication.
- Güven Canpolat, B. (2023). *Kişisel Fotoğraf Arşivi*.

- İstanbul Büyükşehir Belediyesi (2019). *Tarihi Yarımada'daki Osmanlı Dönemi Hanları*.
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi (2015). *Hanlar, Kültürel Miras*.
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi (2020). *Kapalıçarşı #SiziBekliyor, Kültür.İstanbul*.
- Katkak, B. (2018). *Dünden Bugüne Tarihi İstanbul Çarşıları*, İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu.
- Koçu, R. E. (1959). *Arasta Hamamı*, İstanbul: İstanbul Ansiklopedisi, 2-968.
- Mortan, K. ve Küçükerman Ö. (2010) *Çarşı, Pazar, Ticaret ve Kapalıçarşı*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Özdeş, G. (1953). *Türk Çarşıları*, İstanbul Teknik Üniversitesi, 35-36.
- Sakaoğlu, N. (1993). *Antikacılık*, İstanbul: Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi.
- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2003). *Türklerde Çevre ve Şehircilik*, Cilt 1.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, *İstanbul Büyük Saray Mozaikleri Müzesi Broşürü*.
- Belge-1: T.C. Turizm Bankası, Epa Mimarlık. Sultanahmet ve Çevresi Düzenleme Projesi (1980).
- Belge-2: Restorasyon Yıllığı (2019, Sayı:18). Vakıflar Genel Müdürlüğü İstanbul I. Bölge Müdürlüğü.
- Belge-3: Kişisel Arşivlerde İstanbul Belleği (2018).